

УДК:304

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ЗАЙНЯТОСТІ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

кандидат економічних наук, доцент, Білик О. І.

Національний університет «Львівська політехніка», Львів, Україна

В умовах сучасної політичної ситуації, внаслідок якої виникають внутрішні вимушені міграційні процеси, зумовлює необхідність створення належних умов для проживання, працевлаштування вимушених переселенців. Предметом дослідження – зайнятість ВПО. Метою статті є розробка практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення механізму зайнятості ВПО в нових умовах. Для цього було використано аналіз статистичних даних та досліджень науковців в царині цієї проблематики. Автором досліджено основні проблеми у сфері зайнятості ВПО в окреслених групах, а також рекомендовано шляхи вирішення зазначених проблем. Результатом є практичне застосування запропонованих у статті рішень, що дозволить полегшити адаптацію ВПО в нових умовах.

Ключові слова: Соціальна нерівність, працевлаштування, робочі місця, соціальне підприємництво, роботодавець.

кандидат экономических наук, доцент Билык Е. И. Основные проблемы занятости внутренне перемещенных лиц в Украине/ Национальный университет «Львовская политехника», Львов, Украина

В условиях современной политической ситуации, в результате которой возникают внутренние вынужденные миграционные процессы, вызывает необходимость создания надлежащих условий для проживания, трудоустройства

вынужденных переселенцев. Предметом исследования - занятость ВПО. Целью статьи является разработка практических рекомендаций, направленных на совершенствование механизма занятости ВПО в новых условиях. Для этого были использованы анализ статистических данных и исследований ученых в области этой проблематики. Автором исследованы основные проблемы в сфере занятости ВПО в определенных группах, а также рекомендовано пути решения указанных проблем. Результатом является практическое применение предложенных в статье решений, что позволит облегчить адаптацию ВПО в новых условиях.

Ключевые слова: Социальное неравенство, трудоустройство, рабочие места, социальное предпринимательство, работодатель.

Ph.D. in Economical Sciences, O. I. Bilyk Key problems of employment of internal transferred persons in Ukraine/ National University «Lvivs'ka politehnika», Lviv, Ukraine

In the conditions of the current political situation, which results in internal forced migration processes, the necessity of creation of proper conditions for living, employment of forced migrants. In the conditions of the current political situation, which results in internal forced migration processes, the necessity of creation of proper conditions for living, employment of forced migrants. The subject of the research is the employment of INTERNAL TRANSFERRED PERSONS (ITP). The purpose of the article is to develop practical recommendations aimed at improving the mechanism of employment of ITP in the new environment. For this purpose, the analysis of statistical data and researches of scientists in the field of this problem was used. The author investigated the main problems in the field of employment of ITP in the above groups, and also recommended solutions to these problems. The result is the practical

application of the proposed solutions in the article, which will facilitate the adaptation of ITP in the new environment.

Key words: Social inequality, employment, jobs, social entrepreneurship, the employer

Трагічні події на сході України спричинили до вимушеного переїзду частини жителів окупованих території. Проте, в нових умовах проживання виникають не лише проблеми психологічного типу, але й необхідність забезпечити певний матеріальний рівень за рахунок пошуку місця працевлаштування. Власне регіональне розташування промисловості України було зосереджено у зоні конфлікту, що і зумовлює специфіку пошуку роботи для ВПО, адже саме в цих регіонах сконцентрувалася важка та видобувна промисловість.

Аналіз ринку праці, виявлення основних його тенденцій та проблем здійснювали у свої працях багато науковців: С. Бандур, С. Кожем'якіна, Е. Лібанова, Л. Лісогор, Ю. Маршавін та ін., Теоретичною основою дослідження у сфері проблем ВПО є праці – В. Б. Авер'янова, О. Ф. Андрійко, Ю. П. Битяка, І. П. Голосніченка, Р. А. Калюжного, В. К. Колпакова, О. В. Кузьменко, Д. М. Лук'янця, Н. Р. Нижник, О. П. Рябченко, Ю. С. Шемшученка, А. Солодько, Т. Доронюк, У Садова та ін.

Метою дослідження є розробка практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення механізму зайнятості ВПО в нових умовах).

Завдання дослідження:

- окреслити загальні проблеми ВПО у сфері зайнятості та шляхи їх вирішення;

- специфічні проблеми молодих переселенців у сфері зайнятості та шляхи їх вирішення;
- специфічні проблеми жінок-переселенців у сфері зайнятості та шляхи їх вирішення.

Реалізація соціальної функції держави зумовлена наявністю соціального розмежування. Умови життя різних груп громадян різняться в залежності від реалізації власних можливостей та наявності відповідних ресурсів у вузькому розумінні на рівні індивіда чи групи індивідів(матеріальних, інтелектуальних, природних, освітніх тощо), а також у широкому розумінні – з точки зору можливостей реалізації власних особистісних ресурсів з- врахуванням соціально-економічного, політичного становища в країні. Проте соціальне розмежування може виникати не лише на фоні індивідуального бажання чи матеріальних можливостей самореалізації, але й причиною виникнення є політичні конфлікти у середині країни. Саме на сучасному етапі збройний конфлікт в Україні спричинив до примусового переїзду жителів сходу нашої держави, погіршення їхнього матеріального стану, а також необхідністю пошуку роботи. Так, в Україні основними причинами безробіття є: вивільнення внаслідок реорганізації чи ліквідації виробництва, скорочення штатів, звільнення за власним бажанням, неможливість знайти роботу після закінчення школи або вищого навчального закладу, звільнення через закінчення терміну контракту. Проте, ВПО попри зазначені причини ще додатково зіткаються з труднощами, які можна згрупувати, виділивши наступні критерії [1-3,с. 164]:

1. На етапі пошуку роботи:

- 1.1. Загальні: відсутність робочих місць, які б відповідали фаху ВПО; невирішене житлове питання та відсутність документів, зокрема про освіту, трудову діяльність, обмеженість спроможності підприємців

ВПО, особливо малого бізнесу, самотійно забезпечувати переведення бізнесу та адаптуватись у приймаючих громадах з огляду на труднощі евакуації активів, виробничого обладнання та майна, обмежений доступ до фінансово-кредитних ресурсів на відкритому ринку.

1.2. Особистісні: стрес, низька вмотивованість до пошуку роботи; невпевненість і незнання подальшого плану власних дій; важка пристосовуваність до умов життя (н.п., сільських мешканців до міських умов і навпаки).

2. На етапі працевлаштування:

2.1. Соціально-корпоративними (ментальні відмінності у підходах до ведення бізнесу, до стилю роботи, відмінностями у корпоративній культурі);

2.2.Внутрішньо-психологічними (невідповідність компетентностей посаді чи роботі, які змушені ВПО виконувати зараз, часткова втрата фахових знань в умовах необхідності здійснення вимушеного переселення, труднощі в регіональній адаптації).

Також, серед проблем працевлаштування ВПО є те, що частка осіб, які звертаються до Державної служби зайнятості є дуже низькою: 3,75% від загального числа або 64,3 тисяч внутрішньо переміщених осіб[5]

Серед основних шляхів вирішення зазначених проблем можна запропонувати наступні [4, с.235, 6-7]:

- Існує потреба у створенні єдиного Інформаційно-аналітичного центру з метою акумуляції всієї інформації (наукової, юридичної, статистичної, економічної, грантової, культурної, медичної) для координації дій всіх суб'єктів, які беруть участь у подоланні проблем внутрішньо переміщених осіб.

- Інформування працедавців про те що відповідно до статті 24-1 Закону України «Про зайнятість населення» передбачено компенсацію роботодавцям витрат на оплату праці за працевлаштованих безробітних з числа внутрішньо переміщених осіб.

- Створення у базових центрах зайнятості коворкінг-центрів з метою успішної інтеграції ВПО на місцеві ринки праці та реалізації людського капіталу на користь приймаючих громад (коворкінг – центри нададуть можливість користувачам безкоштовно отримати обладнане всім необхідним робоче місце для зайняття бізнесом, або роботою, яка може виконуватись дистанційно).

- Професійна підготовка за ліцензованими професіями, навчання на курсах підвищення кваліфікації за очною, очно- дистанційною формою, проведення очного та дистанційного консультування з основ малого бізнесу, комп'ютеризації бухгалтерського обліку, WEB-дизайну та створення власного сайту, проведення навчальних вебінарів.

- Законодавче закріплення статусу соціальних підприємств, законодавче визначення критеріїв віднесення підприємств до цієї категорії, визначення та законодавче закріплення можливих пільг, якими може користуватися ця категорія підприємств[7].

- В умовах децентралізації та необхідності розвитку малого підприємництва пропонується активізувати запуск системи гарантування кредитів малим та мікропідприємствам через мережу місцевих фондів підтримки підприємництва або спеціалізованих гарантійних установ для чого внести відповідні зміни до Бюджетного кодексу (зокрема ст. 17 в частині залучення коштів обласних бюджетів) [8,9].

- Створити умови для розвитку соціального підприємництва шляхом надання психологічної та консультативної допомоги із залученням вимушених переселенців, які налагодили життя в регіоні.

- Об'єднати та координувати зусилля та проекти громадських, волонтерських організацій та благодійних фондів, направлених на сприяння працевлаштуванню ВПО.

Серед проблем, з якими зустрічаються молоді переселенці можна виокремити наступні:

- Низький рівень зацікавленості роботодавців у працівниках з відсутністю трудового стажу чи досвіду;

- Важкість адаптації і великі очікування від роботи (завищені амбіції молоді відносно оплати праці й престижності професій не співвідносяться із пропозицією роботодавців);

- Відсутність чіткої професійної визначеності.

- Не знання своїх професійних схильностей.

- Відсутність у безробітної молоді середньої загальної й базової професійної освіти.

До шляхів вирішення зазначених проблем можна віднести наступні:

- Створення загальнодержавної системи підготовки та перепідготовки молодіжних працівників, їх сертифікації.

- Інформування роботодавців щодо можливості компенсації єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Скористатись правом на компенсацію може роботодавець, який працевлаштовує на нове робоче місце строком не менше ніж на два роки за направленням державної служби зайнятості зареєстрованих безробітних з таких категорій громадян: молодь, яка закінчила або припинила навчання у загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладах, звільнилася із строкової військової або альтернативної (невійськової) служби (протягом шести місяців після закінчення або припинення навчання чи служби) і яка вперше приймається на роботу[8,10].

- Формування у процесі співпраці вітчизняних і міжнародних громадських об'єднань, органів державної влади та місцевого самоврядування цілісної системи неформальної освіти молодих переселенців задля сприяння громадському діалогу та створення додаткових умов для розвитку і самореалізації особистості.

- Сприяння розвитку молодіжного підприємництва, самозайнятості та ефективного просування молодих людей у підприємницькому середовищі шляхом спонукання до розвитку стратегій, долучення молодих переселенців до інноваційної діяльності.

- Залучення молодих переселенців та молоді з приймаючої сторони до соціальної сфери у розрізі допомоги молодим людям у схожій життєвій ситуації (адаптації до певного регіону, ментальності, психологічній допомогі, проведення тренінгів, обмін знань у сфері підприємницької діяльності).

Специфічним є те, що у структурі ВПО за даними досліджень, переважають жінки з досить високим освітнім рівнем, наявним досвідом роботи проте дещо обтяжені життєвими проблемами: соціальними, психологічними, побутовими, морально-етичними, серед них – жінки з дітьми. Станом на 1 жовтня 2016 року у Вінницькій області серед зареєстрованих безробітними 29,7% складають чоловіки, а 70,3% - жінки, у Львівській: 39,4% - чоловіки, а 60,6% - жінки, в Київській області: 32,9% - чоловіки, а 67,1% - жінки, в м. Київ: 36,7% - чоловіки, а 63,3% - жінки [5,9]. Специфічними проблемами при працевлаштуванні жінки – переселенки є :

- Наявність однієї чи більше дітей спонукатиме її частіше відлучатися від виконання власних професійних обов'язків через хвороби дітей.

- Різниця у рівнях заробітної плати, яку жінки отримували і тим, який їм пропонують

- Важкість адаптації жінок до нових життєвих умов і умов праці;
- Пропозиція праці на нижчі посади і в гірших умовах праці.

До основних напрямків щодо подолання цих проблем слід віднести наступні [4, с.159, 6-7]:

- Створення мобільних осередків соціальної допомоги, адаптації та навчання ВПО з залученням волонтерів, приватних, державних та закордонних психологів та тренерів з відповідним досвідом, з метою охоплення більш ширшого кола жінок-переселенок, зокрема і у сільській місцевості.

- Проведення мотивуючих заходів направлених на ознайомлення з особистими історіями жінок, історіями успіху із залученням як жінок-переселенок, так і приймаючої сторони.

- Інформування жінок у різних регіонах про можливості перенавчання та перекваліфікації, а також мотивування їх до навчання та зміни професії.

- Інформування жінок про можливості отримання фінансування бізнесу, у тому числі за рахунок державних фінансів, створення системи бізнес-інкубаторів, а також надання інформації про наявність різних програм і можливості їхньої реалізації.

У сучасних умовах є необхідним здійснити аналізування проблем у сфері зайнятості ВПО та забезпечення обґрунтування основних напрямків їх подолання. Науковий пошук у важкий для громадян і держави час є визначальним у подоланні негараздів і вирівнювання соціальної нерівності, яка проявляється не лише в розрізі диференціації доходів і статусу, але і у різниці у ментальності. З цих причин важливим є і донесення до молоді про необхідність допомагати ВПО у подоланні їхніх проблем, зокрема і у сфері зайнятості. Проте застосування досвіду країн, які пережили військові конфлікти (Боснія та Герцеговина, Грузія, Азербайджан, Молдова та

ін. [2].) значно пом'якшить негативні наслідки переселення і вивчення їх дозволить адаптувати до вітчизняних умов, а оприлюднення результатів дозволить покращити рівень зайнятості ВПО в Україні.

Література:

1. Ангела Бочі, Кудіна Людмила, Ірина Івашко Оцінка проблем психологічної, соціально- економічної адаптації та інтеграції жінок з числа ВПО у нові громади (Вінницька, Львівська та Київська області)[Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.osce.org/uk/ukraine/303191?download=true>
2. Шляхи вирішення проблеми внутрішніх переміщених осіб: деякі уроки із зарубіжного досвіду)[Електронний ресурс].- Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/migrac_probl-a598d.pdf
3. Нерівність в Україні: масштаби та можливості впливу / за ред. Е. М. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2012. – 404 с
4. Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до стратегії успіху: монографія / О. Ф. Новікова, О. І. Амоша, В. П. Антонюк та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Київ, 2016. – 4448 с.
5. Ринок праці у I півріччі 2016 року: доповідь / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ukrstat.gov.ua
6. Війна на Сході України: виклики для соціально- економічної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lev.org.ua/ua/articles/Ukraine_war_east_presentation.html
7. Міжвідомчий координаційний штаб з питань соціального забезпечення громадян України, які переміщуються з районів проведення антитерористичної операції та тимчасово окупованої

території [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mns.gov.ua/news/34232.html>.

8. Солодько А. Захист соціально-економічних прав внутрішньо переміщених осіб: першочергові завдання для України: [звіт] / А. Солодько, Т. Доронюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cedos.org.ua/system/attachments/files/000/000/045/original/CSR_IDP.pdf?1400493355

9. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/index>

10. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 р. № 1706-VII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>

11. Федунчик Л. Г. Реалії ринку праці України / Л. Г. Федунчик // Організаційно-управлінські та психологічні аспекти сучасного ринку праці України: тези доповідей IV Всеукр. наук.-практ. конф. студентів та аспірантів / упоряд. О. П. Канівець, Л. Г. Новаш. – К.: ІПК ДСЗУ, 2015. – С. 126–128.

References:

1. Anhela Bochi, Kudina Liudmyla, Iryna Ivashko (2017) «Assessment of the problems of psychological, socio-economic adaptation and integration of women from the number of forced migrants in new communities (Vinnitsa, Lviv and Kyiv oblasts)» [Online], available at: <http://www.osce.org/uk/ukraine/303191?download=true>

2. «Ways of solving the problem of internally displaced persons: some lessons from foreign experience)» [Online], available at: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/migrac_probl-a598d.pdf

3. Libanova E. (2012) «Inequality in Ukraine: Scale and Impact» *demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen im. M. V. Ptukhy NAN Ukrainy*

4. Novikova O., Amosha O., Antoniuk V .(2016) «Internally displaced persons: from overcoming obstacles to a strategy of success»; NAN Ukrainy, In-t ekonomiky prom-sti., Kyiv, Ukraine
5. Official site of the State Statistics Service of Ukraine «Labor market in the first half of 2016: report» [Online], available at: ukrstat.gov.ua
6. «The War in the East of Ukraine: Challenges for Socioeconomic Policy» (2016) [Online], available at:
http://www.lev.org.ua/ua/articles/Ukraine_war_east_presentation.html
7. Official site of the Interdepartmental coordination staff on social security issues for Ukrainian citizens moving from areas of anti-terrorist operation and temporarily occupied territory [Online], available at: <http://www.mns.gov.ua/news/34232.html>.
8. Solodko A. (2016) «Protection of socio-economic rights of internally displaced persons: priority tasks for Ukraine: [report]» [Online], available at:
http://www.cedos.org.ua/system/attachments/files/000/000/045/original/CSR_IDP.pdf?1400493355
9. Official site of the Ministry of Social Policy of Ukraine [Online], available at: <http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/index>
10. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine «On ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons: the Law of Ukraine» available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>
11. Fedunchyk L. H.(2015) «Realities of the Ukrainian labor market», Zbirka dopovidej IV Vseukr. nauk.-prakt. konf. studentiv ta aspirantiv [Collection of reports IV All-Ukrainian scientific and practical conference of students and post-graduate students] , IV Vseukr. nauk.-prakt. konf. studentiv ta aspirantiv, [IV All-Ukrainian scientific and practical conference of students and post-graduate students]IPK DSZU, Kyiv, Ukraine